

ALIANČNÍ POLITIKA

Západoevropské bezpečnostní struktury pocházející ještě z období bipolárního rozdělení světa mají v řadě případů tomuto odpovídající charakteristické znaky. V době svého vzniku byly poplatné diametrálně odlišným politickým a vojenským zájmům Východu a Západu. Přitom ve vojenské oblasti existovala přibližná rovnováha, která zjevně napomohla zabránit ozbrojenému konfliktu vysoké intenzity.

S posttotalitní Evropou se v globálním měřítku utvářejí odlišné bezpečnostní podmínky, které jsou základem pro formování některých nových obranných koncepcí. Při jejich koncipování se posuzuje alternativní řešení s větší úlohou aliance NATO, nebo zkoumá význam a uplatnění komplexní kolektivní bezpečnosti. Tyto dvě základní otázky mají několik aspektů.

Pozitivním přínosem již bylo rozhodnutí o rozšíření funkcí NATO, jako vojensko-politické organizace, která může plnit úlohu mírových misí v součinnosti s Konferencí o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

Úsilí řídicích orgánů NATO se též soustřeďuje na jednání s východoevropskými zeměmi s cílem vytvořit Severoatlantickou radu pro spolupráci (NACC). Jde o fórum, které patrně (podle vyjádření některých představitelů) plně nevyhovuje všem zainteresovaným ze střední a východní Evropy. Řada zemí totiž prokazatelně usiluje o přidružení (popřípadě přímý vstup) do NATO. Především tím chtějí zamezit eventuálnímu napadení, čelit možnému vzniku lokálního (regionálního) konfliktu, či případnému oživení starých pořádků ve svých regionech.

Je přirozené, že tyto garance stejně jako členství, nechce NATO z pocho-pitelných důvodů plošně poskytovat. Domnívám se, že v tomto ohledu nebude přijetí za člena aliance samozřejmou normou, ale pravděpodobněji vzácnou výjimkou.

Zájem středovýchodních států Evropy o vstup do aliance NATO podněcuje její politická stabilita garantovaná flexibilními a mobilními ozbrojenými silami vyzbro-jenými nejmodernějšími bojovými prostředky. S přibývajícím riziky a nebezpečím ve střední a východní Evropě pozornost věnovaná této alianci nadále poroste. Tato důvěra je zcela přirozeným důsledkem současného stavu této aliance, která si stále udržuje vysokou úroveň spojeneckých ozbrojených sil, včetně lidského potenciálu.

Přesto ani obranná organizace NATO není bez problémů. Prochází nyní etapou významných přeměn a jako by hledala svůj modus vivendi, a to jak mezi samotnými členskými státy, tak ve vztahu k dalším západoevropským integračním usku-pením, jakož i nejvážnějším středoevropským aspirantům na členství. Ukazuje se, že vzhledem k narůstajícím rizikům je pro celoevropskou bezpečnost žádoucí, aby NATO našlo co nejdříve svou novou roli na evropské scéně a stejně jako v minu-

losti se stalo i dnes a zejména v budoucnosti v integrované Evropě garantem rozvoje demokracie a prosperity.

V našich podmínkách je v tomto ohledu cílový stav zřejmý. Modelové řešení zní asi takto - v případě, že vývoj hospodářství v České republice bude příznivý a jeho pozitivní výsledky umožní zajistit rozvoj české armády tak, aby dosáhla v hlavních oblastech standardu vyspělých armád, pak by bylo možné uvažovat o jejím případném spojení s evropskou bezpečnostní strukturou, zřejmě s aliancí NATO. To je postup logický, používaný řadou zemí a jejich vlád, které nelze ani náznakem obviňovat z neodpovědného přístupu k obraně suverenity a svrchovanosti svých zemí.

Z uvedených důvodů patrně najde uplatnění co nejužší přimknutí k této politické a vojenské organizaci a na základě výsledků politických jednání se ještě výrazněji prohloubí spolupráce. Případný vstup do NATO znamená sdílení povinností, závazků a plnění vojenskopolitických opatření, která z toho budou nezbytně vyplývat.

Současné a perspektivní modifikované vztahy k alianci by pro AČR mohly znamenat rozšíření všeobecných a vojenskoodborných poznatků, oboustranných zájmů v operační a bojové přípravě. Spolupráce by jistě mohla přispět k osvojení složité bojové techniky a zbraňových systémů, kterými by pravděpodobně měla být postupně AČR podle ekonomických možností vyzbrojována.

Aktuální zřejmě bude přebírání velmi cenných zkušeností z profesionalizace armád západních zemí. S tím souvisejí věcné otázky výcviku vojenského profesionála, uplatnění informačních systémů při zdokonalování přípravy velitelů a štábů a zefektivnění procesů řízení a velení v míru i za války. Jsou i problematické okruhy otázek vojenské základní služby, která se patrně bude u nás stejně jako jinde dále zkracovat na nezbytnou dobu (pouhého jednoho roku i méně). Tato a další široká spolupráce české armády s vyspělými armádami NATO je důležitá zvláště v kontextu systému obrany státu, který se ukazuje v současných podmínkách malého státu efektivní jen v rámci koalice.

Spolupráce by mohla z vojenskopolitického hlediska přispět například i k:

- Přiblížení domácí vývojové a vojenské výrobní základny na principech tržního mechanismu vyspělým technologiím západních zemí.
- Překonání základních problémů efektivního uplatnění moderních zbraňových systémů v průběhu vedení ozbrojeného konfliktu.
- Zajištění vysoké úrovně systému informatizace, zejména interoperability v této oblasti s armádami NATO.
- Usnadnění integrace materiálně technického zabezpečení armády na vojenských logistických principech a vytváření základních předpokladů k dosažení kompatibility se systémy vyspělých armád.
- Prohloubení společných zájmů v systému obrany, s uplatněním principu dostatečného obranného spojení. Tím se rozumí spolupráce mezi státy s takovou úrovní sil a prostředků, které spojencům zajistí (v případě nezbytnosti) spolehlivou ozbrojenou obranu.

● Předcházení eventuálním krizovým jevům, eliminování rizik a možných ohrožení demokracie, případného chaosu a hrozbám.

Zájem o spolupráci s aliancí NATO není nový. Tato problematika budila pozornost již v roce 1989. Tehdy však byla v rámci odzbrojovacích jednání klíčovou otázkou probíhající diskuse o již zmíněné kolektivní bezpečnosti Evropy. Kolektivní bezpečnost (v podmínkách rovné bezpečnosti pro všechny) je po všech odborných i méně kvalifikovaných diskusích pravděpodobně dobrou myšlenkou. Praxe (např. na jugoslávském příkladu aj.) však potvrdila, že jde o pouhou vizi. Vzájemné ujišťování o zajištění společné bezpečnosti, která není závislá na aliančních prvcích a z nich vyplývajících přísných zásadách v politické a vojenské oblasti, se ukázala nemožnou a stala se prozatím pouhou naivní vyabstrahovanou představou.

Kolektivní bezpečnost, ať má jakýkoli název, udržuje za současného stavu malou naději na úspěch jak z historických, tak současných teoretických důvodů. Po odstranění totalitních režimů ve střední a východní Evropě se prakticky ukázalo, že vzniklá situace sporným hypotézám o kolektivní bezpečnosti není vůbec přizpůsobena. Mírová spolupráce a soulad by pravděpodobně panovaly jen do té doby, než by jeden, popřípadě více partnerů rozhodlo o porušení rovnováhy a klidu. V tomto ohledu bude účelné připomenout některé klíčové momenty z minulosti.

Vraťme se například k začátku první světové války. Rakousko-Uhersko se tehdy v červenci 1914 rozhodlo (ze známých důvodů) zaútočit na Srbsko. A jak to s onou proklamovanou jednotou vypadalo v "trojspolku" s ohledem na vazby s Itálií, ukazuje následující krátký úryvek z knihy "Podivné aliance" (M. Hlavnička, Praha 1988, str. 208): *"Celá naše politika vůči Itálii byla v oné kritické periodě nepřetržitou řadou chyb, hodnotil po první světové válce rakousko-italské vztahy bývalý římský vyslanec von Lutzow. K tomu se družil vzácný stupeň naivity, který předpokládal, že Itálie... náhle na náš povel zmobilizuje svou armádu k boji na život a smrt. Italové se cítili dotčeni, nebyli přece ... loveckými psy, kterým stačí zapískat, aby vyrazili."*

V literatuře se v této souvislosti uvádí ještě jedna zajímavost. Rakousko-uherský vyslanec v Římě von Mérey ještě 29. července informoval ministra zahraničních věcí hraběte Berchtolda, že Itálie podle jeho názoru *"v případě evropské konflagrace určitě splní svou spojeneckou povinnost"*. Čtyřicet hodin nato musel ovšem do Vídně telegrafovat, že *"Itálie nemá žádný závazek, aby se války zúčastnila..."*.

Příklad poskytují i třicátá léta tohoto století. Zejména složitý rok 1935 a postoj tehdejších spojenců k fašistické Itálii, když zaútočila na Habeš. Přesto, že císař Haile Selassie v Ženevě intervenoval, nikdo se neujal povinnosti a podle zásad kolektivní bezpečnosti nezformoval vojska proti agresorovi. Tehdejší Liga národů sice přijala opatření, ale sankce nesplnily cíle. V Británii a Francii váhaly s ozbrojeným zákrokem proti Mussolinimu, protože doufaly, že se jim podaří ho získat do aliance proti Hitlerovi. Ten však využil blokády a plně zásobil fašistická italská vojska vším potřebným a nakonec r. 1936 Itálie zabrala Habeš a Liga národů zanikla.

V případě aktivního zapojení do NATO by z pozice České republiky nešlo o nějakou historickou analogii, popřípadě rekonstrukci minulých jevů spojených

s evropským kontinentem. Nelze však opomenout, že přibližně od 18. století je historie bezpečnostních vazeb Evropy charakteristická snahou o vojenskou integraci. Bude proto vhodné předešlou dobu z hlediska alianční politiky blíže specifikovat.

Již dlouhou dobu v minulosti se smluvním předivem proplétaly státy malé i velké, velmoci nevylíhají. V řadě případů šlo o svazky pevnější, jindy zase labilní. Některé státy (skupiny států) vůči sobě jednaly častokrát jako přátelé a podruhé zaujímaly postoje opačné - nepřátelské. Tradice spojeneckých svazků nevylučují skutečnost potvrzující úzkou alianční spolupráci ve vojenské oblasti i se zapojením českých zemí. Za rakousko-uherského soustátí sehrály důležitou roli v různých aliancích, jejichž vznik se traduje před více jak sto lety. Také během let nedávno uplynulých nelze opomenout Varšavskou smlouvu.

Ukazuje se, že historie je sugestivním obrazem toho, jak by bylo vhodné postupovat při vytyčování základních cílů, postupů, rámce a časové dimenze přijetí České republiky do současné jediné fungující evropské obranné aliance. Zvláště když z vojenské historie evropského kontinentu je pro jeho uspořádání charakteristický alianční řád. Dokazují to desítky smluvních ujednání, spolků, dohod, společenství, paktů, které sehrály větší či menší měrou stabilizující roli v rámci kolektivní bezpečnosti. Jsme neoddelitelnou součástí dřívější vnitřní a zahraniční politiky evropských států, velmoc rakousko-uherského soustátí nevylíhají.

Například v 70. letech minulého století vznikl spolek tří císařů, kolem roku 1876 byla založena společnost pro oboustranné zajištění míru, roku 1880 se konstituoval společný obranný val proti válce a revoluci a 1911 francouzsko-ruská vojenská dohoda. Z dalších je možné mj. připomenout konzultační pakt, závaznou třístrannou tajnou neutralizační smlouvu, německo-rakouskou dvojspolkovou smlouvu (1879), mírovou trojspolkovou smlouvu, tzv. zajišťovací smlouvu mezi Ruskem a Německem atd.

Jejich výčet není sice úplný a dokonalý, avšak uvedené množství postačuje k podpoře tvrzení, že kvalitativní kritéria v mírovém úsilí nejsou rozhodující signaturou. Smlouvy a dohody této povahy nemohou válkám zabránit, snad ozbrojené konflikty čas od času pomáhaly oddálit. Nakonec i takový "trojspolek" z roku 1891 světovou válku neodvrátil.

Příčinu tohoto je možno spatřovat v mnoha aspektech. Především se třístílo úsilí o zabezpečení obrany. Přesto, že státy o mír usilovaly, což vyjadřovaly dohodami, smlouvami apod., chyběl zde jeden společný koordinovaný zájem v rámci celé Evropy. Prání vyhnout se válce dohodou či smlouvou nebylo podepřeno potřebnými mechanismy odzbrojení, které jsou nyní uplatňovány. Na nový, kvalitativně vyšší stupeň, vzrostlo vlivem nových technologií, vědeckých poznatků a jejich širokého uplatnění, celkové poznání společnosti, které akt násilí jednoznačně odsuzuje.

Přesto, že je řada poznatků z vojenské historie sporných, mohou v některých momentech rozšířit současné poznatky. Například se ukazuje, že strukturovat bezpečnostní záruky v rámci Evropy do více paktů je nanejvýš nevýhodné a neúčelné. Ostatně zmíněné historické zkušenosti to potvrzují. Tyto záruky podle mého názoru může dát jedna politicko-vojenská organizace s pevným řádem a politickým programem. Jedině tehdy má naději na udržení míru dnes

i v budoucnosti. Prioritní politické aspekty musejí vždy nalézat podporu ve vojenské síle a v odhodlání ji v případě nutnosti použít.

Změny, které by tak bylo vhodné do současné bezpečnostní politiky promítnout, nezbytně souvisejí s charakterem současného ozbrojeného konfliktu. V průběhu jeho vedení se používají moderní vysoce přesné zbraně a uplatňují se nové způsoby ničení protivníka, které od základu mění způsoby vedení vzdušných a pozemních operací.

Nové věcné podmínky vedení ozbrojeného konfliktu způsobují značnou zranitelnost odvetných prostředků. Současné vyspělé zbraňové systémy a jejich technologie použití spíše podněcují vznik ozbrojeného konfliktu, než by mu bránily. Hrozí vytvoření takových složitých podmínek, kdy se jedna strana může vyhnout vlastnímu zničení jen tím, že uplatní osvědčené způsoby tak, aby nemohla být sama v nevýhodě. Hlavním posláním silné aliance je vytvoření předpokladů k oslabení nebo úplnému vyloučení takové situace.

K tomu má současná aliance NATO nejzákladnější dispozice. Především je politickou organizací, která svými mechanismy zaručuje, aby se sporům předcházelo a jejich řešení uskutečňovalo preventivně, politickými mírovými prostředky. Použití ozbrojených sil by mělo následovat až v krajním případě. Z toho vyplývá, že Severoatlantická smluvní organizace je silou, která vychází z jejího nejdůležitějšího vojenskopolitického seskupení.

Aliance nyní zahrnuje území evropských členských zemí, Turecka, Řecka a severní části amerického kontinentu, hladinu Středozemního moře a severního Atlantiku (na sever od obratníku Raká). NATO se systémově dělí na politickou a vojenskou část. Nejvyšším orgánem politické organizace je rada. V ní jsou zastoupeny všechny členské země. Z hlediska aktivní činnosti vojenské organizace má zvláštní postavení Island, který nemá vlastní ozbrojené síly. Na jeho území je umístěna vojenská základna, kterou využívají i další členské státy.

Přes prioritní politický vliv je vojenské organizaci NATO přikládán prvořadý význam. Na zdokonalování a zvyšování vojenské síly v podmínkách nižších počtů se vynakládají velké prostředky. To umožňuje, aby NATO bylo relativně stále a připravené čelit jakékoli hrozbě. V roce 1949 byla doba jeho původní existence stanovena na 20 let. To však neznamená, že jde o koalici dočasnou. Naoopak, je trvale upevňována a v současné době můžeme doufat i v její rozšíření o další členskou základnu.

Zdůvodnění existence této organizace dokazuje současná složitá vojenskopolitická situace v Evropě. Po rozpadu Varšavské smlouvy NATO zůstává jako jediná akceptovatelná síla, schopná plnit na základě politického rozhodnutí strategickooperační úkoly. Důležitou roli přitom má vedoucí úloha, kterou zde zaujímají Spojené státy. Síla NATO spočívá především v jejich vojenské síle. To je též výhodou aliance na rozdíl od Západoevropské unie, Evropského společenství a Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Zejména Evropské společenství do současné doby nezlískalo dimenzí vojenské bezpečnosti.

Je proto samozřejmostí, že armáda USA i ostatní členské země využívají území svých spojenců. Členství v NATO vyžaduje podřízení a kontrolu vojenskopolitického potenciálu zainteresovaných zemí, včetně výstavby a případného

použití ozbrojených sil. Podle dominantního postavení vznikla uvnitř aliance určitá hierarchie, odpovídající zapojení členů, které se musí podřídí každý členský stát.

Z postavení České republiky je důležité členění aliance do čtyř skupin zemí. První a jediná supermocnost USA, která bere na sebe největší díl zátěže. Dále jsou zde dvě země se zvláštními úkoly a zvláštním vlivem. Jde o Velkou Británii a Francii. Další dvě země mají zvláště důležitou strategickou polohu - SRN a Itálie. Obdobnou význačnou geopolitickou a geostrategickou polohu uprostřed Evropy má rovněž naše republika.

S eventuálním spojením s NATO souvisí celá problematika koaliční obrany země, která zahrnuje široký okruh otázek kontinuity související s kompatibilitou s armádami aliance. Začlenění obranných kapacit státu do politicko-vojenského potenciálu NATO proto plně závisí na výsledcích politického jednání. Vše nasvědčuje tomu, aby časové horizonty v tomto směru nebyly příliš vzdáleny a vycházely z formulace odpovídajících odezev. Bude nutno v tomto směru udělat mnoho práce, zejména v politické sféře. V prvním pořadí bude potřebné získat veřejné mínění, které by mělo uvedené tendence v zájmu zachování suverenity a svrchovanosti země podpořit.